

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационния труд на Ива Василева Петрова

на тема: “Арттерапия при деца аутисти”

(Визуални и когнитивни проблеми, свързани с особеностите на творчеството при деца и възрастни със синдрома на аутизма)

За придобиване на образователна и научна степен

“доктор”

Рецензент: доц.д-р. Румяна Панкова

Темата е в професионалния фокус, на специалисти от научния спектър на психологията, медицината, изкуствознанието и социологията, като рецептивен обсег, от бързо нарастващата идентификация на случаи от аутистичния спектър. Паралелно с това се увеличава и сензитивността на социалните групи, засегнати от този проблем (60000 човека-до края на 2011г в България). Съответно се повишава и социалната ангажираност към търсенето на ефективни механизми за подкрепа и терапия. Допълнително, социалната съпричастност се зарежда с последователна индукция, от неопределената етимология на това състояние. Търсенето на позитивни резултати в процеса на лечение, налага използването на интегративни подходи, които понякога се извеждат персонално, съобразно спецификата на конкретната личност. Това провокира, включването на арттерапията, като терапевтичен модел със своите многообразни форми на приложение и създаващи индивидуални алтернативни модели, към конкретните случаи.

Докторанта е приел една изключително тежка задача, поради следните основания: липсата на обобщена и верифицирана информация за проблемите на аутистичния статус в българската популация и своята лична съпричастност и мотивация, към извеждането на работещ модел. Изборът е сериозно предизвикателство, към обективността на аналитичните изводи и в същото време респектираш с отдаденността и категоричността в търсенето и откриването на позитивни решения. Подобен личен формат на наблюдение

и проучване, може да бъде адмириран, още повече той има своите исторически основания в извеждане и дефиниране, на психологически факти и състояния. Натрупването на аналогичен тип изследвания би могло, да допринесе за сериозни аргументи в полза на субективният подход при извеждане на терапевтичния цикъл, поради, откриването на уникални и специфични условия във всеки един конкретен случай. Много често в психотерапевтичните модели има многопластово наслагване на обстоятелства и ситуации, които са предпоставка за амбивалентност в позициите на водещите психологически школи, респективно техните представители и „приключват” с без консенсусна дискусия. Допускането, за извеждане на ефективни техники и резултати от индивидуален случай, въз основа на частни, силогистични изводи, е възможно, тъй като отново рефлектира и се ползва в частен случай.

Настоящият дисертационен труд има за цел, да изследва рефлексията на сетивния спектър, в творчеството на децата, диагностицирани със синдрома на аутизма. Направеният емпиричен анализ се интерпретира през професионалната оценка на изкуствоведа, психологическото наблюдение, арттерапевтичната диагностика и тестове за измерване на психологически факти. Ива Петрова е завършила магистратура по изкуствознание и допълнително, втора специалност - педагогика на преподаването по изобразително изкуство в предучилищна и училищна възраст, към НХА през 2009г. За целите на научната разработка и придобиването на научната степен „доктор” е приложила списък от публични изяви и четири статии, три от които са по темата на дисертационния труд. Представеният за рецензиране докторски труд е в обем от 273 страници, съответно структуриран в увод, две глави, библиография и автореферат от 30 страници, отговарящ на съдържанието на научния труд.

Автора очертава посоките на своето изследване, още в увода, като поставя и приоритетите на анализа върху флукуацията на визуалния образ в творчеството на аутисти, чрез изкуствоведки прочит и психологически обобщения за съответната възраст. Интересна е логиката на изложението, с паралелна интерпретация на изобразителните примери на деца в норма и девиация. Избраните случаи са изведени от реални ситуации в българската общност и обяснени, въз основа на сериозен обем преведена и резюмирана, специализирана литература, като са включени автори с доказани постижения

в дефинирането на различните явления и практики от аутистичния спектър: Карл Делагато, Лиза Кърц, Никол Мартин, Уенди Лоусон, Дона Уилямс, Фред Волкмар и др. В определени компоненти от направените изводи, ясно се откроява избора на докторанта за достоверност и предпочитание, към психиатричната и медицинска терминология, което потвърждава желанието ѝ да открие по-широк форум на емпатична детерминация.

В първата част на научния труд, са асамблирани познавателните процеси, в реда който споменах: последователно изведени функционални и структурни промени в сетивните модалности, през възрастовото развитие на деца в норма и отклонение. Избора на наративен стил в изброяването на различните форми на аутистични състояния, улеснява степента на обобщеност, асоциативност и четивност. Бих посочила в тази част от изследването известни неточности свързани с коректното дефиниране на психични състояния и процеси, като: синестезия¹; въображение² (цитат на докторанта: „въображението не се опира на сетивния опит“) неточно е пренесен, би следвало да се посочи точният израз на автора - доц. Минчев: „...въображението е съчетаване и свободно асоцииране на опит от всякакви модалности – емоционална, сензо-перцептивна, волева, абстрактно-идейна...“; образната памет, определена от докторанта в следния цитат: „В предучилищна възраст е по-развита зрителната памет, а в началната училищна възраст постепенно се развива и словесната.“³. В предучилищната възраст е по-типична конкретно-действената и конкретно-образната памет, поради непосредственото възприемане на предметите и явленията. Но в тази възраст започва развитието и на словесно-логическата памет, благодарение на установяването на смислови връзки в речевия материал. С помощта на словото детето анализира, групира, категоризира, намира логически

¹Синестезия(псих.)-възникване на усещане едновременно в няколко сетивни органа(гр.)-Габеров,И.,Речник на чуждите думи-2000г. Това качество на усещанията се среща в по-голяма част от хората, но се открива предимно в творческите личности, като предпоставка за креативно мислене и поведение.

²Докторанта е посочил литературата от която е взета дефиницията – Минчев,Б.Обща психология,..2009,с 362

³Образната памет (определена от регистъра на сетивните модалности)е характерна за физиономисти, пейзажисти, орнаменталисти, фигуристи, художници. Леви,Л.Когнитивна психология, 2005,с78

отношения и това всъщност е абсолютно необходимо условие, за включването му в началното училище. Тези забележки бяха направени на докторанта, след обсъждането на докторския труд на заседание в катедрата. Несъответствието в дефинирането на понятията, вероятно е вследствие, на изцяло самостоятелния избор на специализираната литература.

Първата глава от изследователския труд завършва с извеждането на интересни изследователски позиции, които обясняват визуалната илюзия при аутистите. Очертаните полярни обобщения в научната дискусия са изключително важни, за търсенето на адекватен отговор в различните примери на аутистичен изказ. В единият коментар, това е „липсата на централна кохерентност”, но дължащ се на когнитивен дефицит, а не на перцептивен, според Ф.Хаб, а в другата теза, автори, като Гарнър, Хамилтън и Олга Богдашини - аутистите имат способности за свързване и разбирането на цялостната картина, но се фокусират върху детайлите и започват своите рисунки, от незначителен елемент, до постепенно изграждане на цялостния образ.

Втората част от докторантурата е посветена на аутистичното творчество и етапите на развитие на детската рисунка – особености и патологични следи в изобразителните примери. В тази част откриваме един обективен и критичен поглед, независимо от включването и описването на личните преживявания на автора със собственото си дете. Прецизността в обобщените изводи е допълнена, от сравнителния подход на наблюдение, при деца в норма и отклонение. Техники, като копиране и имитация, валидни и за двете групи се допълват, от сходства при рисуване на елементите в лицето и тяхното точно пространствено разполагане, по-добре изпълнено от деца-аутисти. В художествената интерпретация на изображения при аутисти откриваме, по-бърза асоциативност в геометричното изобразяване на обекти и детайлизирането на всеки образ.

Последователното, тематично извеждане на изводите в изобразителни категории, като писмени знаци, числа, сюжетна линия и перспектива е сериозен опит, за анализиране на интернализацията на визуалните образи, при деца със синдрома на аутизма. Изводите направени от наративния опис са свързани с акценти в изобразителното поле и субективната интерпретация: децата-аутисти не илюстрират междуличностните взаимоотношения, а своите емоции и преживявания(обикновено отрицателни); повтарящите се

писмени знаци и числа имат личен смисъл и подреденост, понякога уникална; присъща склонност към конструктивно мислене и перфекционизъм в детайлите; способност за визуализация на триизмерна форма и т.н. В последната точка от втора глава е направен диференциален анализ на савант синдром, аутизъм и творчество. При интерпретацията на тези феномени, проличава професионалния избор на изкуствоведа, в подбора и описанието на примери с художници, илюстриращи поведение на аутизъм и савант синдрома. Направените изводи предоставят синтезирана информация, за сетивните дефицити и процеса на развитие на художествената дейност, чрез арттерапевтични модели в ситуация на аутистична форма на мислене и поведение. Авторът завършва своето изследване, с фокус върху една пренебрегвана от всички тенденция, към формирането на аутистична култура, която ще постави своя знак във всички социални сфери.

Приносите на докторанта са обобщени в пет алтернативни посоки, към които бих добавила открояващата се обективност, в обобщените резултати и извеждане на нови изводи, вероятно позитивно работещи в полето на методите за арттерапия, на аутистичния спектър.

Въз основа на направения анализ на научния труд, препоръчвам на научното жури, да оцени по качества изследователския текст и неговите безспорни приноси, и да присъди научната и образователна степен „доктор” на Ива Василева Петрова.

Доц.д-р. Румяна Панкова

15.04.2013г.